

1. (B – 5 ball) Gapda qanday turdagi imloviy xatoliklar yuz berganini aniqlab yozing.

Ko‘lmak singari xor bo‘lmay degan inson say-harakatdan tinmasin, dangasa bo‘lmasin, hayotdan ma’no izlashda davom etsin, bexuda xayollarni ko‘p surmasin, shunda urinishlari bexuda ketmaydi.

Javob:

Ko‘lmak singari xor bo‘lmay degan inson sa’y-harakatdan tinmasin, dangasa bo‘lmasin, hayotdan ma’no izlashda davom etsin, bexuda xayollarni ko‘p surmasin, shunda urinishlari bexuda ketmaydi.

2. (B – 5 ball) Gapda qanday turdagi imloviy xatoliklar yuz berganini aniqlab yozing.

Egnida guldor jigarrang xalat, durrani dol qo‘ygan, oyog‘ida qizil bahmal shippak, onasining hayhaylashiga ham boqmasdan hovli supura ketdi.

Javob:

Egnida guldor jigarrang xalat, durrani do‘l qo‘ygan, oyog‘ida qizil baxmal shippak, onasining hay-haylashiga ham boqmasdan hovli supurib ketdi.

3. (B – 5 ball) Gapda qanday turdagi imloviy xatoliklar yuz berganini aniqlab yozing.

O‘z sog‘lig‘iga e‘tiborli bo‘lgan har bir kishi tabiiy mahsulotlardan tayyorlangan taomlarni iste‘mol qilishi, texnikadan me‘yorda foydalanishi, ko‘proq jismoniy harakat bilan shug‘illanishi maqsadga muvofiq.

Javob:

O‘z sog‘lig‘iga e‘tiborli bo‘lgan har bir kishi tabiiy mahsulotlardan tayyorlangan taomlarni iste‘mol qilishi, texnikadan me‘yorda foydalanishi, ko‘proq jismoniy harakat bilan shug‘ullanishi maqsadga muvofiq.

4. (B – 5 ball) Gapda qanday turdagi imloviy xatoliklar yuz berganini aniqlab yozing.

Jonibek bayram oldi kunlar bo‘lgani uchun opa-singillariga sovg‘a salom oldi: biriga yangi chiqqan ro‘mol, boshqasiga duxoba shippak oldi.

Javob:

Jonibek bayramoldi kunlar bo‘lgani uchun opa-singillariga sovg‘a-salom oldi: biriga yangi chiqqan ro‘mol, boshqasiga duxoba shippak oldi.

5. (B – 5 ball) Gapda qanday turdagi imloviy xatoliklar yuz berganini aniqlab yozing.

Qushlar kabi havoda uchishni o‘rgandik. Baliqlar kabi dengizlarda suzushni o‘rgandik. Lekin hozirgacha yeryuzida aka ukadek yashashni o‘rganmadik.

Javob:

Qushlar kabi havoda uchishni o‘rgandik. Baliqlar kabi dengizlarda suzishni o‘rgandik. Lekin hozirgacha yer yuzida aka-ukadek yashashni o‘rganmadik.

6. (B – 5 ball) Gapda qanday turdagi imloviy xatoliklar yuz berganini aniqlab yozing.

Odamlarga xayronsan. Ota-onasi tirikligida ikki og‘iz shirin so‘zni tekinga aytmaydida, ular o‘lganidan keyin ming-ming pul sarflab, o‘sha so‘zlarni qabr toshga yozdirib qo‘yadi.

Javob:

Odamlarga hayronsan. Ota-onasi tirikligida ikki og‘iz shirin so‘zni tekinga aytmaydi-da, ular o‘lganidan keyin ming-ming pul sarflab, o‘sha so‘zlarni qabrtoshga yozdirib qo‘yadi.

7. (B – 5 ball) Gapda qanday turdagi imloviy xatoliklar yuz berganini aniqlab yozing.

Ko‘mak tilab yoki maslahat so‘rab borganingda yordam berish yoki yo‘l yo‘riq ko‘rsatish o‘rniga “otangdan alo” nasixat qiladigan do‘st – do‘st emas, shunchaki tanish, holos.

Javob:

Ko‘mak tilab yoki maslahat so‘rab borganingda yordam berish yoki yo‘l-yo‘riq ko‘rsatish o‘rniga “otangdan a’lo” nasihat qiladigan do‘st – do‘st emas, shunchaki tanish, xolos.

8. (B – 5 ball) Gapda qanday turdagi imloviy xatoliklar yuz berganini aniqlab yozing.

Odam o‘z farzandlarining yil sayin o‘sib, kamol sari ketayotganini biladiyu, o‘z ota-onasining yil sayin cho‘kib, zavol sari ketayotganini bilmaydi.

Javob:

Odam o‘z farzandlarining yilsayin o‘sib, kamol sari ketayotganini biladi-yu, o‘z ota-onasining yilsayin cho‘kib, zavol sari ketayotganini bilmaydi.

9. (B – 5 ball) Gapda qanday turdagi imloviy xatoliklar yuz berganini aniqlab yozing.

“Pul – makrux narsa, odamni buzadi!”

Kambag‘al shunday deb, o‘zini yupatadi va bora bora qashshoqqa aylanadi.

Javob:

“Pul – makruh narsa, odamni buzadi!” Kambag‘al shunday deb, o‘zini yupatadi va bora-bora qashshoqqa aylanadi.

10. (B – 5 ball) Gapda qanday turdagi imloviy xatoliklar yuz berganini aniqlab yozing.

Yaxshiyam-ki, Xudo oftobni bag‘ri keng qilib yaratgan. Bo‘lmasa yer yuzidagi odamlarning illatlarini xar kuni ko‘raverib, allaqachon so‘nib qolgan bo‘larmidi...

Javob:

Yaxshiyamki, Xudo oftobni bag‘rikeng qilib yaratgan. Bo‘lmasa yer yuzidagi odamlarning illatlarini har kuni ko‘raverib, allaqachon so‘nib qolgan bo‘larmidi...

1. (B – 5 ball) Qaysi tinish belgisi bog‘lamasiz kelgan ot kesim bilan ega orasida ishlatiladi?

Javob: Tire (–) belgisi

2. (B – 5 ball) Ism, otasining ismi (ba‘zan familiyasi ham) qisqartirilganda ularning birinchi harfidan so‘ng qaysi tinish belgisi keladi?

Javob: Nuqta (.) belgisi

3. (B – 5 ball) Uyushiq bo‘laklardan so‘ng kelgan umumlashtiruvchi so‘zdan oldin qaysi tinish belgisi ishlatiladi?

Javob: Tire (–) belgisi

4. (B – 5 ball) Badiiy, ilmiy, musiqa, san‘at asarlari; gazeta-jurnal nomlarida qaysi tinish belgisidan foydalaniladi?

Javob: Qo‘shirnoq (“ ”) belgisi

5. (B – 5 ball) Ajratilgan bo‘lak uyushib, gap oxirida kelsa, undan oldin qaysi tinish belgisi qo‘yiladi?

Javob: Tire (–) belgisi

6. (B – 5 ball) Uyushiq bo‘laklar orasida, shuningdek, kirish so‘z va kirish birikmalardan so‘ng qaysi tinish belgisi ishlatiladi?

Javob: Vergul (,) belgisi

7. (B – 5 ball) Agar so‘z-gaplar (umuman) kuchli his-hayajon bilan aytilsa, ulardan so‘ng qaysi tinish belgisi ishlatiladi?

Javob: Undov (!) belgisi

8. (B – 5 ball) So‘zlovchining o‘z fikriga qo‘shimcha munosabatini bildiradigan so‘zlarni ajratish uchun qaysi tinish belgisi ishlatiladi?

Javob: Vergul (,) belgisi (*Eslatma: Fikrga qo‘shimcha izoh beruvchi kiritmalar uchun qavs yoki tire ham ishlatiladi, lekin kirish so‘z va birikmalar orqali bildiriladigan munosabatda vergul qo‘yiladi.*)

9. (B – 5 ball) So‘roq va undov mazmunini bildirgan gaplarda fikr tugallanmay qolsa, mazkur belgilardan so‘ng qaysi tinish belgisi qo‘yiladi?

Javob: Ikki nuqta (..) belgisi (*Eslatma: So‘roq va undov belgisidan keyin fikr tugallanmaganini bildirish uchun ikkita nuqta qo‘shilib, ?.. yoki !.. shaklini hosil qiladi.*)

10. (B – 5 ball) Uyushiq bo‘laklar guruh-guruh tarzida ifodalanib, bir guruh so‘zlar boshqa guruh so‘zlardan ajratilganda guruhlar orasiga qaysi tinish belgisi qo‘yiladi?

Javob: Nuqtali vergul (;) belgisi

3-SAVOL (Iboralar va ular asosida tuzilgan gaplar)

1. (Q – 20 ball) Iboralarni izohlang, har bir ibora ishtirokida gap tuzing.

a) qo‘l uchida (10 ball)

Javob: Izohi: Biror ishni chin dildan emas, shunchaki nomiga, yuzaki yoki e‘tiborsizlik bilan bajarish. Gap: Sardor uydagi yumushlarni qo‘l uchida qilib bo‘lgach, darrov o‘rtoqlari bilan ko‘chaga yugurdi.

b) og‘zining tanobi qochgan (10 ball)

Javob: Izohi: Haddan tashqari xursand bo‘lib ketmoq, og‘zi qulog‘iga yetguncha quvonmoq. Gap: Imtihondan eng yuqori ball olganini eshitgan Asliddinning quvonchdan og‘zining tanobi qochdi.

2. (Q – 20 ball) Iboralarni izohlang, har bir ibora ishtirokida gap tuzing.

a) almisoqdan qolgan (10 ball)

Javob: Izohi: Juda eski, qadimiy, eskirib ketgan (buyum yoki fikrlarga nisbatan). Gap: Bobom hali ham o‘sha almisoqdan qolgan, tugmali eski telefonidan voz kechgisi kelmaydi.

b) andarmon bo‘lmoq (10 ball)

Javob: Izohi: Biror ish yoki narsa bilan ovoralar bo‘lib, chalg‘ib qolmoq. Gap: Onasi oshxonada pishiriq pishirish bilan andarmon bo‘lib, choynakning qaynaganini ham sezmedi.

3. (Q – 20 ball) Iboralarni izohlang, har bir ibora ishtirokida gap tuzing.

a) arining iniga cho‘p tiqmoq (10 ball)

Javob: Izohi: Tinch yotgan xavfli odamni g‘ashiga tegib qo‘zg‘atish, o‘ziga balo orttirib olmoq. Gap: Unvon haqidagi bahsni qayta boshlab, go‘yo arining iniga cho‘p tiqqandek bo‘lding.

b) baland oxurdan yem yeb o‘rgangan (10 ball)

Javob: Izohi: Dabdabaga, boylikka yoki yuqori lavozimdagi imtiyozlarga o‘rganib qolgan (manman odamlarga nisbatan). Gap: Baland oxurdan yem yeb o‘rgangan u amaldor oddiy xalqning dardini tushunishni xohlamasdi.

4. (Q – 20 ball) Iboralarni izohlang, har bir ibora ishtirokida gap tuzing.

a) dard ustiga chipqon bo‘ldi (10 ball)

Javob: Izohi: Bir g‘am, tashvish ustiga yana bir kutilmagan qiyinchilik yoki balo qo‘shilishi. Gap: Shundoq ham qarzlari ko‘payib turgan paytda mashinasining buzilishi dard ustiga chipqon bo‘ldi.

b) eshagidan tushovi qimmat (10 ball)

Javob: Izohi: Biror buyum yoki ishning o‘zidan ko‘ra uni tuzatish yoki unga ketadigan xarajatning ko‘p bo‘lishi. Gap: Bu eski kompyuterni ta‘mirlash xarajati yangisidan o‘tib ketadi, kullas — eshagidan tushovi qimmat.

5. (Q – 20 ball) Iboralarni izohlang, har bir ibora ishtirokida gap tuzing.

a) eski hammom, eski tos (10 ball)

Javob: Izohi: Hech narsa o‘zgarmagan, vaziyat o‘sha-o‘sha, eski holaticha qolgan. Gap: Yangi rahbar kelganidan keyin ham idoradagi tartibsizliklar o‘zgarmadi — eski hammom, eski tos.

b) piyozning po‘stidek bo‘lib ketmoq (10 ball)

Javob: Izohi: Juda ozib ketmoq, ingichka bo‘lib, bir ahvolga kelib qolmoq. Gap: Og‘ir xastalikdan so‘ng sho‘rlik qo‘shnimiz jismonan ancha cho‘kib, piyozning po‘stidek bo‘lib ketibdi.

6. (Q – 20 ball) Iboralarni izohlang, har bir ibora ishtirokida gap tuzing.

a) etak silkimoq (10 ball)

Javob: Izohi: Biror narsadan yoki kimdandir butunlay umidni uzmoq, aloqani kesmoq. Gap: U akasining bu bema‘ni qiliqlaridan charchab, oxiri uning ishlaridan butunlay etak silkidi.

b) fig‘oni falakka chiqmoq (10 ball)

Javob: Izohi: Haddan tashqari g‘azablanmoq, achchiqlanmoq, alami osmonga yetmoq. Gap: Nohaq ayblovlarni eshitgan usta Odilning ichidan olov chiqib, fig‘oni falakka chiqdi.

7. (Q – 20 ball) Iboralarni izohlang, har bir ibora ishtirokida gap tuzing.

a) gadoy topmas (10 ball)

Javob: Izohi: Juda ham tartibsiz, chalkash, uquvsizlik bilan yashiringan yoki yo‘qotilgan joy. Gap: U xonani shunchalik chalkashtirib tashlaganki, ichidan bitta kerakli qog‘ozni gadoy ham topmas edi.

b) hasratidan chang chiqadi (10 ball)

Javob: Izohi: Juda ko‘p noliydigan, g‘am-alamdan tinmay gapiradigan, o‘ta nolakor (odamga nisbatan). Gap: Bizning jahlkor amakingizga gapirma, ozroq yo‘l bersang hasratidan chang chiqadi.

8. (Q – 20 ball) Iboralarni izohlang, har bir ibora ishtirokida gap tuzing.

a) paytavasiga qurt tushmoq (10 ball)

Javob: Izohi: Sarosimaga tushmoq, bezovtalanmoq, tashvishlanib shoshib qolmoq. Gap: Tekshiruvchilar kelishini eshitgan do‘kon mudirining birdan paytavasiga qurt tushdi.

b) gapga to‘n kiygizmoq (10 ball)

Javob: Izohi: Oddiy gapni chiroyli qilib, boʻrttirib yoki ustalik bilan bezab gapirmoq. Gap: Jamshid har qanday oddiy voqeani ham gapga toʻn kiygizib, tinglovchini maftun qiladigan qilib soʻzlar edi.

9. (Q – 20 ball) Iboralarni izohlang, har bir ibora ishtirokida gap tuzing.

a) ikki oyogʻini bir etikka tiqmoq (10 ball)

Javob: Izohi: Biror ishni bajarishni qattiq talab qilib qisqamoq, qiyin ahvolga solib shoshiltirmoq. Gap: Bolalar bugun kino bormaymiz desam ham, baribir boramiz deb ikki oyogʻimni bir etikka tiqib olishdi.

b) jazavasi tutmoq (10 ball)

Javob: Izohi: Toʻsatdan qattiq gʻazablanib, oʻzini idora qila olmay baqir-chaqir qilmoq. Gap: Rejasi barbod boʻlganini bilgach, rahbarning birdan jazavasi tutib, hammaga baqira ketdi.

10. (Q – 20 ball) Iboralarni izohlang, har bir ibora ishtirokida gap tuzing.

a) pixini yorgan (10 ball)

Javob: Izohi: Juda ayyor, pishiq, hamma narsani koʻrib, tajriba orttirgan koʻzi pishgan odam. Gap: Bozor iqtisodida oʻz yoʻlini topgan bu pixini yorgan tadbirkorni osonlikcha aldab boʻlmaydi.

b) labini tishlamoq (10 ball)

Javob: Izohi: Pushaymon boʻlmoq, afsuslanmoq yoki kutilmagan holatdan hayratlanib tilini tiymoq. Gap: Sirni bexosdan ogʻzidan chiqarib qoʻyganini sezgan Nodira oʻsha zahoti labini tishladi.

4-SAVOL (Matndagi sodda yasama feʼllarni morfemik tahlil qilish)

(Eslatma: Topshiriqda "sodda yasama feʼllar" soʻralgan. Harakat nomlari (-sh, -v) va ot-sifatlardan yasalgan sof feʼllar asos va soʻz yasovchi hamda shakl yasovchi qoʻshimchalarga ajratildi).

1. (Q – 20 ball) Matnda qoʻllangan sodda yasama feʼllarni morfemik (asos va qoʻshimchaga ajratgan holda) tahlil qiling.

Kampirning nevaralariga hayhaylashi, bolalarning quvnoq qahqahasi, ustiga kichkintoylarni chiqarib olgan Asliddinning joʻrttaga voyvoylashi ochiq darvoza osha koʻchaga eshilib turardi.

Javob:

1. hayhaylashi: hayhay (taqlidiy soʻz, asos) + -la (soʻz yasovchi qoʻshimcha) + -sh (harakat nomi, shakl yasovchi) + -i (egallik qoʻshimchasi).

2. voyvoylashi: voyvoy (taqlidiy soʻz, asos) + -la (soʻz yasovchi qoʻshimcha) + -sh (harakat nomi, shakl yasovchi) + -i (egallik qoʻshimchasi).

2. (Q – 20 ball) Matnda qo‘llangan sodda yasama fe‘llarni morfemik (asos va qo‘shimchaga ajratgan holda) tahlil qiling.

Qorani oqlash emas, Oqni qoralamaslik adolatdir. Adolat haqiqatni aytish va tinglashdan boshlanadi...

Javob:

1. oqlash: oq (sifat, asos) + -la (so‘z yasovchi qo‘shimcha) + -sh (harakat nomi, shakl yasovchi).
2. qoralamaslik: qora (sifat, asos) + -la (so‘z yasovchi qo‘shimcha) + -ma (bo‘lishsizlik, shakl yasovchi) + -s (sifatdosh) + -lik (ot yasovchi). *Izoh: qorala-fe‘li yasamadir.*
3. boshlanadi: bosh (ot, asos) + -la (so‘z yasovchi) + -n (majhul/orttirma nisbat, shakl yasovchi) + -adi (zamon va shaxs-son).

3. (Q – 20 ball) Matnda qo‘llangan sodda yasama fe‘llarni morfemik (asos va qo‘shimchaga ajratgan holda) tahlil qiling.

Aksiga olib yomg‘ir shivalay boshladi. Avvaliga tomchilab turdi-da, keyin shiddat bilan yog‘ib ketdi.

Javob:

1. shivalay: shiva (taqlidiy so‘z, asos) + -la (so‘z yasovchi qo‘shimcha) + -y (ravishdosh qo‘shimchasi).
2. tomchilab: tomchi (ot, asos) + -la (so‘z yasovchi qo‘shimcha) + -b (ravishdosh qo‘shimchasi).

4. (Q – 20 ball) Matnda qo‘llangan sodda yasama fe‘llarni morfemik (asos va qo‘shimchaga ajratgan holda) tahlil qiling.

Qancha ko‘p tilni bilsangiz, shuncha yaxshi. Biroq odam ona tilida tafakkur qiladi, ona tilida tush ko‘radi, ona tilida yig‘laydi... O‘limi oldidan onasini ona tilida yo‘qlaydi...

Javob:

1. yig‘laydi: yig‘i (ot, asos, "i" unlisi tushib qolgan) + -la (so‘z yasovchi qo‘shimcha) + -ydi (zamon va shaxs-son).
2. yo‘qlaydi: yo‘q (inson tasavvuridagi xotira/yo‘qlash, asos) + -la (so‘z yasovchi qo‘shimcha) + -ydi (zamon va shaxs-son).

5. (Q – 20 ball) Matnda qo‘llangan sodda yasama fe‘llarni morfemik (asos va qo‘shimchaga ajratgan holda) tahlil qiling.

Olimlar kompyuterni inson miyasidan andoza qilib yaratgan. O‘ylaydi. Hisob-kitob qiladi. Muammoni yechadi. Xulosa chiqaradi. Eslab qoladi...

Javob:

1. o‘ylaydi: o‘y (ot, asos) + -la (so‘z yasovchi qo‘shimcha) + -ydi (zamon va shaxs-son).
(Matndagi boshqa fe‘llar: "yaratgan" tub fe‘l, qolganlari qo‘shma fe‘llardir).

6. (Q – 20 ball) Matnda qo‘llangan sodda yasama fe‘llarni morfemik (asos va qo‘shimchaga ajratgan holda) tahlil qiling.

Ba‘zilar “halol va harom” deganda “yeb-ichish mumkin bo‘lgan va yeb-ichish mumkin bo‘lmagan” narsani anglyadilar... Bilasiz: non eng tabarruk ne‘mat. Biroq nopok yo‘l bilan topilgan non ham harom! “Noningni halollab ye”, degan gap bejiz aytilmagan.

Javob:

1. anglyadilar: ang (ot/ong ma‘nosida, asos) + -la (so‘z yasovchi qo‘shimcha) + -ydilar (shakl yasovchi va shaxs-son).

2. halollab: halol (sifat, asos) + -la (so‘z yasovchi qo‘shimcha) + -b (ravishdosh qo‘shimchasi).

7. (Q – 20 ball) Matnda qo‘llangan sodda yasama fe‘llarni morfemik (asos va qo‘shimchaga ajratgan holda) tahlil qiling.

Kecha zavoddan olgan maoshini qay biriga yetkazishni bilmay yurgan muhandis bugun ishlab chiqarish ochsa-yu, nest-nobud bo‘lib ketayotgan mevalardan sharbat tayyorlab, boyib ketsa, quvonaman.

Javob:

1. yetkazishni: yet (fe‘l, asos) + -kaz (ortirma nisbat qo‘shimchasi, fe‘ldan fe‘l yasovchi) + -ish (harakat nomi) + -ni (kelshik).

2. boyib: boy (sifat/ot, asos) + -i (fe‘l yasovchi) + -b (ravishdosh qo‘shimchasi).

8. (Q – 20 ball) Matnda qo‘llangan sodda yasama fe‘llarni morfemik (asos va qo‘shimchaga ajratgan holda) tahlil qiling.

Osmonda yulduzlar... Navkarlar otining tuyog‘i gursillaydi... Qarasa, yonida Nodirabegim o‘tirganmish... Xon, shu kuni bo‘lgan hangomani eslab, yana achchiqlanibdi.

Javob:

1. gursillaydi: gurs (taqlidiy so‘z, asos) + -illa (fe‘l yasovchi qo‘shimcha) + -ydi (zamon va shaxs-son).

2. achchiqlanibdi: achchiq (sifat, asos) + -la (so‘z yasovchi) + -n (o‘zlik nisbati, shakl yasovchi) + -ibdi (zamon va shaxs-son).

9. (Q – 20 ball) Matnda qo‘llangan sodda yasama fe‘llarni morfemik (asos va qo‘shimchaga ajratgan holda) tahlil qiling.

Charxpalak nolali g‘iyqillab aylanadi. Kaftida suv ko‘tarib, yuqoriga olib chiqadi... Tepaga chiqib olgan suv ortiga qaytmaydi... Charxpalak ham bunga ranjimaydi.

Javob:

1. g‘iyqillab: g‘iyq (taqlidiy so‘z, asos) + -illa (fe‘l yasovchi qo‘shimcha) + -b (ravishdosh qo‘shimchasi).

2. ranjimaydi: ranj (ot, asos) + -i (fe‘l yasovchi qo‘shimcha) + -maydi (bo‘lishsizlik va zamon).

10. (Q – 20 ball) Matnda qo‘llangan sodda yasama fe‘llarni morfemik (asos va qo‘shimchaga ajratgan holda) tahlil qiling.

Qadimda zanjirning quvvatini aniqlash uchun eng ojiz halqani sinab ko‘rishar ekan. Negaki, yuzta halqa mustahkam bo‘lgani bilan bittasi nobop bo‘lsa, zanjir xuddi o‘sha yerdan uziladi...
... Bir-biri bilan zanjirdek bog‘langan, orasidan “ola” chiqmaydigan xalqni yengib bo‘lmaydi.

Javob:

1. aniqlash: aniq (sifat, asos) + -la (fe‘l yasovchi qo‘shimcha) + -sh (harakat nomi, shakl yasovchi).
2. uziladi: uz (fe‘l, asos) + -il (majhul nisbat, fe‘ldan fe‘l yasovchi) + -adi (zamon va shaxs-son).
3. bog‘langan: bog‘ (ot, asos) + -la (so‘z yasovchi) + -n (majhul/o‘zlik nisbati) + -gan (sifatdosh qo‘shimchasi).

1. (Q – 20 ball) Grammatik bog‘lanishlarni aniqlab yozing.

Hikmatli so‘zlar xonani bezab turgan gul singari ko‘ngilni bezaydi.

Javob:

1. Hikmatli so‘zlar – bitishuv aloqasi (aniqlovchi + aniqlanmish)
2. So‘zlar bezaydi – moslashuv aloqasi (ega + kesim, bosh bog‘lanish)
3. Xonani bezab turgan – boshqaruv aloqasi (to‘ldiruvchi + ravishdosh birikmasi)
4. Bezab turgan gul – bitishuv aloqasi (sifatdosh birikmasi + ot)
5. Gul singari bezaydi – bitishuv aloqasi (hol + fe‘l)
6. Ko‘ngilni bezaydi – boshqaruv aloqasi (to‘ldiruvchi + fe‘l)

2. (Q – 20 ball) Grammatik bog‘lanishlarni aniqlab yozing.

Umr kitobiga ezgu sahifalarni ko‘proq yozish har bir bandaga nasib etsin.

Javob:

1. Umr kitobiga – boshqaruv aloqasi (aniqlovchi + to‘ldiruvchi munosabatida)
2. Kitobiga yozish – boshqaruv aloqasi (to‘ldiruvchi + harakat nomi)
3. Ezgu sahifalarni – bitishuv aloqasi (aniqlovchi + to‘ldiruvchi)
4. Sahifalarni yozish – boshqaruv aloqasi (to‘ldiruvchi + harakat nomi)
5. Ko‘proq yozish – bitishuv aloqasi (hol + harakat nomi)

6. Yozish nasib etsin – moslashuv aloqasi (ega + kesim, bosh bog‘lanish)

7. Har bir bandaga – bitishuv aloqasi (aniqlovchi + to‘ldiruvchi)

8. Bandaga nasib etsin – boshqaruv aloqasi (to‘ldiruvchi + fe'l)

3. (Q – 20 ball) Grammatik bog‘lanishlarni aniqlab yozing.

Men katta tanaffusda charxpalakni tomosha qilishni yaxshi ko‘rardim.

Javob:

1. Men ko‘rardim – moslashuv aloqasi (ega + kesim, bosh bog‘lanish)

2. Katta tanaffusda – bitishuv aloqasi (aniqlovchi + hol)

3. Tanaffusda ko‘rardim – boshqaruv aloqasi (hol + fe'l)

4. Charxpalakni tomosha qilishni – boshqaruv aloqasi (to‘ldiruvchi + harakat nomi)

5. Tomosha qilishni ko‘rardim (yaxshi ko‘rardim) – boshqaruv aloqasi (to‘ldiruvchi + murakkab fe'l)

6. Yaxshi ko‘rardim – bitishuv aloqasi (hol + fe'l)

4. (Q – 20 ball) Grammatik bog‘lanishlarni aniqlab yozing.

Qadimgi musavvirlar farishtani go‘dak qiyofasida tasvirlagani bejiz emas.

Javob:

1. Qadimgi musavvirlar – bitishuv aloqasi (aniqlovchi + ega)

2. Musavvirlar tasvirlagani – moslashuv aloqasi (qaratqich-qaralmish shaklidagi ega + kesim munosabati)

3. Farishtani tasvirlagani – boshqaruv aloqasi (to‘ldiruvchi + sifatdosh)

4. Go‘dak qiyofasida – moslashuv/bitishuv aloqasi (aniqlovchi + hol)

5. Qiyofasida tasvirlagani – boshqaruv aloqasi (hol + sifatdosh)

6. Tasvirlagani bejiz emas – moslashuv aloqasi (ega + ot-kesim, bosh bog‘lanish)

5. (Q – 20 ball) Grammatik bog‘lanishlarni aniqlab yozing.

Haqgo‘y – qorong‘ida chiroq ko‘tarib borayotgan odamga o‘xshaydi.

Javob:

1. Haqgo‘y o‘xshaydi – moslashuv aloqasi (ega + kesim, bosh bog‘lanish)

2. Qorong‘ida ko‘tarib – boshqaruv aloqasi (hol + ravishdosh)

3. Chiroq ko'tarib – bitishuv aloqasi (tushum kelishigi belgisiz: to'ldiruvchi + ravishdosh)
4. Ko'tarib borayotgan – bitishuv aloqasi (ravishdosh + sifatdosh)
5. Borayotgan odamga – bitishuv aloqasi (sifatdosh + to'ldiruvchi)
6. Odamga o'xshaydi – boshqaruv aloqasi (to'ldiruvchi + fe'l)

6. (Q – 20 ball) Grammatik bog'lanishlarni aniqlab yozing.

G'ildirakning yaratilishi dunyodagi eng katta kashfiyot bo'lgan.

Javob:

1. G'ildirakning yaratilishi – moslashuv aloqasi (qaratqichli aniqlovchi + qaralmish/ega)
2. Yaratilishi bo'lgan (kashfiyot bo'lgan) – moslashuv aloqasi (ega + kesim, bosh bog'lanish)
3. Dunyodagi kashfiyot – bitishuv aloqasi (aniqlovchi + ot)
4. Eng katta kashfiyot – bitishuv aloqasi (kuchaytirgich + aniqlovchi + ot)

7. (Q – 20 ball) Grammatik bog'lanishlarni aniqlab yozing.

Bir kuni podsho katta o'rmon chetida chiroyli ohuga duch kelibdi.

Javob:

1. Podsho duch kelibdi – moslashuv aloqasi (ega + kesim, bosh bog'lanish)
2. Bir kuni duch kelibdi – bitishuv aloqasi (hol + fe'l)
3. Katta o'rmon – bitishuv aloqasi (aniqlovchi + ot)
4. O'rmon chetida – moslashuv aloqasi (belgisiz qaratqich + qaralmish/hol)
5. Chetida duch kelibdi – boshqaruv aloqasi (hol + fe'l)
6. Chiroyli ohuga – bitishuv aloqasi (aniqlovchi + to'ldiruvchi)
7. Ohuga duch kelibdi – boshqaruv aloqasi (to'ldiruvchi + fe'l)

8. (Q – 20 ball) Grammatik bog'lanishlarni aniqlab yozing.

Nonda inson hayoti uchun zarur barcha moddalar bor ekan.

Javob:

1. Nonda bor ekan – boshqaruv aloqasi (hol + kesim)
2. Inson hayoti – moslashuv aloqasi (belgisiz qaratqich + qaralmish)
3. Hayoti uchun – boshqaruv munosabatidagi ko'makchili qurilma

4. Hayoti uchun zarur – boshqaruv aloqasi (ko‘makchili to‘ldiruvchi + sifat)
5. Zarur moddalar – bitishuv aloqasi (aniqlovchi + ega)
6. Barcha moddalar – bitishuv aloqasi (aniqlovchi + ega)
7. Moddalar bor ekan – moslashuv aloqasi (ega + kesim, bosh bog‘lanish)

9. (Q – 20 ball) Grammatik bog‘lanishlarni aniqlab yozing.

Tun – xastalar va so‘qqaboshlarni sinash uchun Tangri tomonidan yuborilgan elchidir.

Javob:

Javob:

1. Tun elchidir – moslashuv aloqasi (ega + kesim, bosh bog‘lanish)
2. Xastalar va so‘qqaboshlarni sinash – boshqaruv aloqasi (uyushiq to‘ldiruvchilar + harakat nomi)
3. Sinash uchun yuborilgan – boshqaruv aloqasi (ko‘makchili hol + sifatdosh)
4. Tangri tomonidan yuborilgan – boshqaruv aloqasi (ko‘makchili to‘ldiruvchi + sifatdosh)
5. Yuborilgan elchidir – bitishuv aloqasi (sifatdosh/aniqlovchi + kesim)

10. (Q – 20 ball) Grammatik bog‘lanishlarni aniqlab yozing.

Odatda odamlar chindan ko‘ra yolg‘onga ko‘proq ishonadi.

Javob:

1. Odamlar ishonadi – moslashuv aloqasi (ega + kesim, bosh bog‘lanish)
2. Odatda ishonadi – bitishuv aloqasi (hol vazifasidagi kirish so‘z munosabati)
3. Chindan ko‘ra ishonadi – boshqaruv aloqasi (ko‘makchili to‘ldiruvchi + fe'l)
4. Yolg‘onga ishonadi – boshqaruv aloqasi (to‘ldiruvchi + fe'l)
5. Ko‘proq ishonadi – bitishuv aloqasi (hol + fe'l)

6-savol

1. (M – 30 ball) Matnni o‘qing. Bolaning buvasi bergan saboq haqida fikr yuriting. Fikrlaringizni hayotiy misollar asosida 60–80 ta so‘z orqali yozing.

Javob:

Ushbu matnda insonning ichki ruhiy kurashi va tanlov ixtiyori o‘ziga bog‘liqligi bayon etilgan. Har bir odamda yaxshilik va yomonlik xislatlari parallel ravishda yashaydi. Hayotda qaysi hislatni ko‘proq mashq qildirib, rivojlantirsak, o‘sha tomonimiz ustunlik qiladi. Masalan, maktabda tengqurlariga hasad qilmay, aksincha ularga yordam berib, mehribonlik ko‘rsatgan o‘quvchining qalbida ezgu bo‘ri g‘olib chiqadi. Shaxs o‘z fe‘l-atvorini faqat ijobiy fazilatlar bilan oziqlantirishi lozim. (66 ta so‘z)

2. (M – 30 ball) Matnni o‘qing. Donishmand bergan saboq haqida fikr yuriting. Fikrlaringizni hayotiy misollar asosida 60–80 ta so‘z orqali yozing.

Javob:

Donishmandning sabog‘i hamjihatlik, ahillik va ittifoqlikning hayotiy muvaffaqiyatga ta‘siri haqidadir. Aka-ukalar o‘zaro noahil bo‘lsa, oilada baraka qochadi va hech qanday ishda omad kulmaydi. Hayotda ham aka-uka birgalikda tadbirkorlik boshlasa-yu, ammo bir-birini aldab, janjallashib yashasa, biznesi tezda kasodga uchraydi. Demak, jamiyatda yoki oilada o‘zaro birdamlik bo‘lmas ekan, shaxsiy rivojlanish va moddiy farovonlikka erishib bo‘lmaydi. Bir bo‘lish — yuksalish asosidir. (65 ta so‘z)

3. (M – 30 ball) Matnni o‘qing. Unda berilgan saboq haqida fikr yuriting. Fikrlaringizni hayotiy misollar asosida 60–80 ta so‘z orqali yozing.

Javob:

Matndagi asosiy g‘oya inson umrining qaytarilmasligi va yoshlik davridan unumli foydalanish zarurligidir. Yoshlik xuddi dehqonchilikdagi bahor fasliga o‘xshaydi. Bu davrda ilm olmagan, dangasalik qilgan odam keksayganda albatta qiynaladi. Masalan, maktab yillarida dars qoldirib, hunar o‘rganmagan yigit ulg‘aygach, tayinli ish topolmay qiynaladi. Dehqon xatosini kelasi yili tuzatadi, ammo inson yo‘qotilgan vaqtni aslo qaytara olmaydi. Yoshlik — kelajak poydevoridir. (65 ta so‘z)

4. (M – 30 ball) Matnni o‘qing. Unda berilgan saboq haqida fikr yuriting. Fikrlaringizni hayotiy misollar asosida 60–80 ta so‘z orqali yozing.

Javob:

Ushbu rivoyat ota-onaga bo‘lgan oqibat va qaytar dunyo falsafasini ko‘rsatadi. Farzand o‘z ota-onasiga qanday munosabatda bo‘lsa, ertaga uning farzandlaridan ham shunday javob oladi. Hayotda o‘z keksaygan ota-onasini qarovsiz qoldirgan, ularni xafa qilgan kimsalar, vaqti kelib o‘zlari ham farzandlaridan xorlik ko‘radilar. Ota-onani e‘zozlash burchdir. Bugun qariyalarimizga ko‘rsatgan hurmatimiz — ertangi kungi keksaligimiz uchun kafolat hisoblanadi. (64 ta so‘z)

5. (M – 30 ball) Matnni o‘qing. Unda berilgan saboq haqida fikr yuriting. Fikrlaringizni hayotiy misollar asosida 60–80 ta so‘z orqali yozing.

Javob:

Matnda inson ruhiyatining nozik tomoni — yomon xotiralarni unuta olmaslik dardi tasvirlangan. Kompyuter dasturlarni osongina o‘chirsa-da, odam qalbi va miyasi kechmish og‘riqlarni uzoq vaqt saqlaydi. Masalan, yaqin insonidan sotqinlik ko‘rgan yoki og‘ir musibatga uchragan shaxs yillar o‘tsa ham o‘sha kunni eslab aziyat chekadi. Biroq, inson hayotini yomon xotiralar bilan zaharlamasligi, o‘tmish yukidan qutulib, kelajakka umid bilan boqishni o‘rganishi zarur. (65 ta so‘z)

6. (M – 30 ball) Matnni o‘qing. Unda berilgan saboq haqida fikr yuriting. Fikrlaringizni hayotiy misollar asosida 60–80 ta so‘z orqali yozing.

Javob:

Ushbu matn inson hayotidagi eng oliy ne‘mat — mehr-oqibat haqidadir. Moddiy boylik, mansab va shon-shuhrat o‘tkinchi bo‘lib, odam ulardan baribir charchaydi, biroq ma‘naviy e‘tiborga bo‘lgan ehtiyoj aslo so‘nmaydi. Hayotiy misol keltirsak, juda badavlat bo‘lsa-da, farzandlaridan shirin so‘z eshitmaydigan keksalar o‘zlarini dunyodagi eng baxtsiz odam hisoblaydilar. Bir og‘iz shirin so‘z va samimiy mehr ko‘ngillarni obod qiladi. Mehrni bir-birimizdan ayamaylik. (66 ta so‘z)

7. (M – 30 ball) Matnni o‘qing. Unda berilgan saboq haqida fikr yuriting. Fikrlaringizni hayotiy misollar asosida 60–80 ta so‘z orqali yozing.

Javob:

Matnda xolis yaxshilik qilish va hayotiy sinovlardagi kutilmagan haqiqatlar bayon etilgan. Ba‘zan biz yordam bergan yaqinlarimiz qiyin kunimizda bizdan yuz o‘giradi, aksincha, begona insonlar bizga madadkor bo‘ladi. Masalan, qarindoshiga moddiy ko‘mak bergan kishi, boshi qisilganda mutlaqo notanish qo‘shnisidan yordam ko‘rishi mumkin. Shuning uchun yaxshilikni evaz kutmasdan, tamasiz qilish kerak. Dunyo muvozanati tushunarsiz, ammo ezgu ish baribir qaytadi. (64 ta so‘z)

8. (M – 30 ball) Matnni o‘qing. Unda berilgan saboq haqida fikr yuriting. Fikrlaringizni hayotiy misollar asosida 60–80 ta so‘z orqali yozing.

Javob:

Haqgo‘ylik — qiyin, ammo eng sharaflı yo‘ldir. Haqiqatni gapiradigan inson xuddi zulmatdagi chiroq kabi boshqalarga yo‘l ko‘rsatadi va adolatga ishonch uyg‘otadi. Biroq, haqgo‘y odamlar jamiyatda ko‘p qarshiliklarga uchraydi, uning chirog‘ini o‘chirishga urinuvchilar tufayli u ko‘p qoqiladi. Masalan, ishxonada kamchiliklarni ochiq aytgan xodim rahbarlariga yoqmasligi, tazyiqqa uchrashi mumkin. Shunday bo‘lsa-da, adolat chirog‘i jamiyatni ma‘naviy tanazzuldan asrab turadi. (66 ta so‘z)

9. (M – 30 ball) Matnni o‘qing. Unda berilgan saboq haqida fikr yuriting. Fikrlaringizni hayotiy misollar asosida 60–80 ta so‘z orqali yozing.

Javob:

Bu matn yaxshilikning qadri va odamlardagi noshukrlik nuqsoni haqidadir. Daraxt o‘zining soyasi, mevasi va shoxi bilan yo‘lovchiga faqat naf keltirdi, biroq inson unga tosh otib, shoxini sindirib zarar yetkazdi. Hayotda ham shunday: birovga begaraz yordam ko‘rsatsangiz, u buni tushunmay, sizga nisbatan yomonlik bilan javob berishi mumkin. Shunga qaramay, daraxt (yaxshilik) o‘z tabiatini o‘zgartirmaydi va boshqa muhtojlarni kutishda davom etadi. (66 ta so‘z)

10. (M – 30 ball) Matnni o‘qing. Unda berilgan saboq haqida fikr yuriting. Fikrlaringizni hayotiy misollar asosida 60–80 ta so‘z orqali yozing.

Javob:

Matnda kamtarlik fazilati va johil rahbar yoki bog‘bonning nodonligi keltirilgan. Haqiqiy iste’dodli, ma’naviyatli insonlar o‘zini maqtab ko‘z-ko‘z qilmaydi, kibrga berilmaydi. Ammo ba’zan ularning sukuti nohaq tushunilib, chetga surib qo‘yiladi. Masalan, jamoada o‘z ishining ustasi bo‘lgan kamtarin xodim maqtanishni bilmagani uchun rahbar e’tiboridan chetda qolishi, yuzaki maqtanganlar esa yuqoriga ko‘tarilishi mumkin. Nodonlik haqiqiy go‘zallikni anglashga to‘sqinlik qiladi. (65 ta so‘z)

ADABIYOT: 7-SAVOL (Parchalar tahlili va mualliflar)

1. (B –10 ball) Ushbu parcha qaysi asardan olingan? Asar va uning muallifi haqida qisqacha ma’lumot yozing. (20 – 30 ta so‘z)

Javob:

Jek Londonning “Hayotga muhabbat” hikoyasidan, Amerikalik adibning ushbu asarida Alyaska tabiat qo‘ynida oltin izlovchi bosh qahramonning ochlik, bo‘ri va o‘lim bilan kurashdagi beqiyos irodasi hamda hayotga bo‘lgan cheksiz tashnaligi tasvirlangan. (29 ta so‘z)

2. (B –10 ball) Ushbu parcha qaysi asardan olingan? Asar va uning muallifi haqida qisqacha ma’lumot yozing. (20 – 30 ta so‘z)

Javob:

Chingiz Aytmatovning “Qiyomat” romanidan. Qirg‘iz adibining bu asarida inson va tabiat munosabatlari, ekologik fojialar Akbar va Toshchaynar ismli ko‘k bo‘rilar qismati, shuningdek, jamiyatdagi ma’naviy tanazzul, imon fojialari orqali mahorat bilan ochib berilgan. (29 ta so‘z)

3. (B –10 ball) Ushbu parcha qaysi asardan olingan? Asar va uning muallifi haqida qisqacha ma’lumot yozing. (20 – 30 ta so‘z)

Javob:

Ernest Xemingueyning “Chol va dengiz” qissasidan. Amerikalik yozuvchining Nobel mukofotiga sazovor bo‘lgan ushbu asarida qariya Santyagoning ulkan baliq bilan bo‘lgan matonatli kurashi orqali inson matonati, yengilmas irodasi hamda olijanob qalb tug‘yonlari ulug‘lanadi. (29 ta so‘z)

4. (B –10 ball) Ushbu parcha qaysi asardan olingan? Asar va uning muallifi haqida qisqacha ma’lumot yozing. (20 – 30 ta so‘z)

Javob:

Anton Chexovning “Xameleon” hikoyasidan. Rus adibining ushbu mashhur satirik asarida nazoratchi Ochumelov obrazi orqali mansabdor shaxslarning vaziyatga qarab o‘zgaruvchi munofiqligi, xameleonlik va laganbardorlik kabi xunuk va jirkanch illatlari fosh etiladi. (28 ta so‘z)

5. (B –10 ball) Ushbu parcha qaysi asardan olingan? Asar va uning muallifi haqida qisqacha ma’lumot yozing. (20 – 30 ta so‘z)

Javob:

Jyul Vernning “O‘n besh yoshli kapitan” romanidan. Fransuz fantast yozuvchisining ushbu sarguzasht asarida yosh yigit Dik Sendning kema halokatidan so‘ng boshqaruvni qo‘lga olib, do‘stlarini qullik va xavf-xatarlardan mardona qutqarishi tasvirlangan. (28 ta so‘z)

6. (B –10 ball) Ushbu parcha qaysi asardan olingan? Asar va uning muallifi haqida qisqacha ma’lumot yozing. (20 – 30 ta so‘z)

Javob:

Oskar Uayldning “Baxtli shahzoda” ertagidan. Irland adibining bu asarida haykali o‘rnatilgan shahzodaning qaldirg‘och yordamida kambag‘allarga oltinlarini ulashib, o‘zgar baxti uchun o‘zini fido qilishi samimiy va ta’sirli tarzda hikoya qilinadi. (27 ta so‘z)

7. (B –10 ball) Ushbu parcha qaysi asardan olingan? Asar va uning muallifi haqida qisqacha ma’lumot yozing. (20 – 30 ta so‘z)

Javob:

Rindolf Akutagavaning “Adashgan xat” (yoki “Kuz”) hikoyasidan. Yapon yozuvchisining ushbu psixologik asarida inson qismati, oilaviy munosabatlardagi ichki tug‘yonlar, ayol qalbining murakkab qirralari hamda jamiyat tushunchalari o‘ziga xos uslubda chuqur va badiiy ifodalangan. (28 ta so‘z)

8. (B –10 ball) Ushbu parcha qaysi asardan olingan? Asar va uning muallifi haqida qisqacha ma’lumot yozing. (20 – 30 ta so‘z)

Javob:

Richard Baxning “Oqqush Jonatan Livingston” qissasidan. Amerikalik adibning falsafiy asarida oddiy hayotdan yuqori ko‘tarilib, parvoz san‘atida komillikka intilgan oqqush timsolida inson ma’naviy kamoloti va erkinlik ideali ramziy tasvirlangan. (27 ta so‘z)

9. (B –10 ball) Ushbu parcha qaysi asardan olingan? Asar va uning muallifi haqida qisqacha ma’lumot yozing. (20 – 30 ta so‘z)

Javob:

Rey Bredberining “Yozning bir kunida” hikoyasidan. Amerikalik fantast adibning ushbu asarida Venera sayyorasida tinmay yog‘adigan yomg‘irlar ichida quyoshni kutayotgan bolalar intizorligi hamda insoniy mehr, hasad va kechirish tuyg‘ulari bayon etiladi. (28 ta so‘z)

10. (B –10 ball) Ushbu parcha qaysi asardan olingan? Asar va uning muallifi haqida qisqacha ma'lumot yozing. (20 – 30 ta so'z)

Javob:

Artur Konan Doylning "Sherlok Xolms haqida hikoyalar" turkumidan ("Surgor muallimi" yoki "Izquvarning sarguzashtlari"). Ingliz adibining asarida mashhur detektiv Xolmsning mantiqiy tafakkuri hamda jiddiy va xavfli jinoyatlarni fosh etishdagi yuksak mahorati aks etgan. (28 ta so'z)

ADABIYOT: 8-SAVOL (Matnlar asosida ijodiy fikr bildirish)

1. (Q – 25 ball) Pirimqul Qodirovning "Yulduzli tunlar" asaridan keltirilgan ushbu parcha haqida o'z fikringizni 40 – 50 ta so'z orqali ifodalang.

Javob:

Ushbu parchada murakkab tarixiy davrdagi ichki nizolar, ayg'ochilik va sotqinlik muhiti Ehsan Davlat begim (Malika) nutqi orqali ifodalangan. U nevarasini ehtiyotkorlikka, dushman bilan til uchida murosa qilib, qalbda vatanga, otaga sadoqatni saqlashga undaydi. Bu o'git siyosiy hushyorlik va imonni asrash darsidir. (43 ta so'z)

2. (Q – 25 ball) Pirimqul Qodirovning "Yulduzli tunlar" asaridan keltirilgan ushbu parcha haqida o'z fikringizni 40 – 50 ta so'z orqali ifodalang.

Javob:

Parchada Boburning nafaqat buyuk davlat arbobi, balki nozikta'b shoir ekanligi va mushoira madaniyati aks etgan. Hindistonning issiq iqlimidan norozi bo'lgan Xoja Kalonga she'riy raddiya yozishi, uning yuksak badiha mahoratini ko'rsatadi. Bobur ijodiy so'z qudrati bilan beklik va navkarlar kayfiyatini ko'tarishni yaxshi bilgan. (44 ta so'z)

3. (Q – 25 ball) Rahmat Fayziyning "Hazrati inson" romanidan keltirilgan ushbu parcha haqida o'z fikringizni 40 – 50 ta so'z orqali ifodalang.

Javob:

Parchada o'zbek xalqining olijanoblighi, insonparvarligi Mahkam aka timsolida namoyon bo'lgan. U yetimxonadan bola asrab olishda uning millati, tana rangini surishtirishni qoralaydi. Urush kulfatlarini keltirgan fashizmning millatchilik g'oyasiga qarshi chiqib, dunyodagi barcha bolalarni birdek inson farzandi deb biladi. Bu haqiqiy bag'rikenglik namunasidir. (44 ta so'z)

4. (Q – 25 ball) Abdulla Qodiriyning "Mehrobdan chayon" asaridan keltirilgan ushbu parcha haqida o'z fikringizni 40 – 50 ta so'z orqali ifodalang.

Javob:

Ushbu parcha xonlik davri diniy ulamolari va amaldorlarining o'zaro nizo, bahs va siyosiy tortishuvlarini ko'rsatadi. Kalonshoh shar'iy qoidalarni vaj qilib, raqibini kamsitishga urinadi. Bu muloqot orqali muallif saroy muhitidagi fitnalarni, mansab uchun kurashayotgan makkor shaxslarning haqiqiy basharasini va ma'naviy qashshoqligini fosh etgan. (43 ta so'z)

5. (Q – 25 ball) Usmon Nosirning “Nil va Rim” she’ridan keltirilgan ushbu parcha haqida o‘z fikringizni 40 – 50 ta so‘z orqali ifodalang.

Javob:

Parchada tarixda qullarning qonli va mashaqqatli mehnati evaziga qurilgan obidalar hamda ularning o‘lmas ruhi tasvirlangan. Lirik qahramon o‘zini o‘sha jabrdiyda qullarning avlodi deb hisoblaydi va ozodlikka erishgan zamon bilan faxrlanadi. Shoir qullar qonidan bunyod bo‘lgan tarixiy haykallarni mustabid tuzumlar ramzi sifatida qoralaydi. (44 ta so‘z)

6. (Q – 25 ball) Usmon Nosirning “Nil va Rim” she’ridan keltirilgan ushbu parcha haqida o‘z fikringizni 40 – 50 ta so‘z orqali ifodalang.

Javob:

She’r parchasida qadimgi Rim sirkidagi shafqatsiz tomoshalar — gladiatorlarning o‘limi evaziga quvonadigan olomon fosh etilgan. Parchalangan gladiatorning o‘lim oldi nutqi Rimni “jinni teatr” deb ataydi. Shoir inson sha’ni va hayotining kamsitilishini, qonli o‘yinlardan zavq oluvchi jamiyatning ma’naviy tubanligini keskin g‘azab va nafrat bilan tasvirlaydi. (44 ta so‘z)

7. (Q – 25 ball) Maqsud Shayxzodaning “Jaloliddin Manguberdi” dramasidan keltirilgan ushbu parcha haqida o‘z fikringizni 40 – 50 ta so‘z orqali ifodalang.

Javob:

Ushbu parcha vatan xoini Badriddinning yuzidagi niqob yirtilishi va tilsim ochilishi haqida. Sulton Jaloliddin o‘z singlisining eri mo‘g‘ullarga sotilganini uzukdagi xat orqali bilib, qattiq g‘azablanadi. Parcha davlat mustaqilligiga xiyonat qilganlarning jazo topishi muqarrarligini hamda xiyonat oilaviy rishtalardan ham yuqori turuvchi mudhish jinoyat ekanini ko‘rsatadi. (45 ta so‘z)

8. (Q – 25 ball) Maqsud Shayxzodaning “Jaloliddin Manguberdi” dramasidan keltirilgan ushbu parcha haqida o‘z fikringizni 40 – 50 ta so‘z orqali ifodalang.

Javob:

Parchada xalq ichidan chiqqan devona cholning vatanparvarligi va jasorati tasvirlangan. U dushman bilan til biriktirgan xoin Yaroqbekni o‘z vaqtida o‘ldirib, elni va lashkarboshini xavfdan qutqaradi. Umrda ilk bor qo‘liga qurol olgan cholning bu ishi xiyonatga nisbatan xalqning cheksiz nafrati va oliy adolati namunasidir. (44 ta so‘z)

9. (Q – 25 ball) Odil Yoqubovning “Ulug‘bek xazinasini” romanidan keltirilgan ushbu parcha haqida o‘z fikringizni 40 – 50 ta so‘z orqali ifodalang.

Javob:

Ushbu ta’sirli sahnada Mirzo Ulug‘bek va uning sodiq shogirdi Ali Qushchi o‘rtasidagi yuksak ma’naviy rishtalar aks etgan. Ustoz moddiy boyliklarni ilm va ma’rifat yo‘lida sarflashni vasiyat qiladi. Ulug‘bekning shogirdini “o‘g‘lim” deb e’zozlashi, fojiali damlarda ilm xazinasini va kelajakni ishonchli qo‘llarga topshirayotganidan dalolat beradi. (44 ta so‘z)

10. (Q – 25 ball) Odil Yoqubovning “Ulug‘bek xazinasini” romanidan keltirilgan ushbu parcha haqida o‘z fikringizni 40 – 50 ta so‘z orqali ifodalang.

Javob:

Parchada otasiga qarshi bosh ko'targan badbaxt o'g'il Abdullatifga nisbatan Mirzo Ulug'bekning so'nggi, keskin nasihati keltirilgan. Hukmdor ilm ahlini asrashni so'raydi va ota qarg'ishining muqarrar fojiasidan ogohlantiradi. "Alqasosu minalhaq" iborasi orqali har qanday yomonlik va yovuzlikning intiqomsiz qolmasligi yuksak haqiqat sifatida bayon etilgan. (43 ta so'z)

ADABIYOT: 9-SAVOL (Parchalar asosida qisqacha fikr bildirish)

1. (Q – 25 ball) Abdulla Qahhorning "O'g'ri" hikoyasidan keltirilgan ushbu parcha haqida o'z fikringizni 40 – 50 ta so'z orqali ifodalang.

Javob:

Parchada mustamlaka davri chor ma'murlarining poraxorligi va xalqning xurofot botqog'iga batamom botgani Qobil bobo fojiasi orqali ochib berilgan. Amin ho'kizini yo'qotgan cholga yordam berish o'rniga ta'ma qiladi, kampir esa chorasizlikdan fribgar azayimxonga bor-budini tutqazadi. Yozuvchi sodda xalqning ijtimoiy himoyasizligini va amaldorlarning shafqatsizligini qattiq qoralaydi. (45 ta so'z)

2. (Q – 25 ball) G'afur G'ulomning "Shum bola" qissasidan keltirilgan ushbu parcha haqida o'z fikringizni 40 – 50 ta so'z orqali ifodalang.

Javob:

Ushbu parchada o'zbekona samimiyat, yosh avlod kelajagiga bo'lgan qayg'urish tuyg'usi sodda shaklda aks etgan. Qahramonga berilgan "dudmol maslahat" zamirida Sariboy kabi baxillar qo'lida umrini bekorga o'tkazmaslik, hunar o'rganish va o'z mustaqil hayot yo'lini topish kerakligi uqtirilmoqda. Bu o'git yoshlarni to'g'ri yo'lga solishdagi hayotiy maslahatdir. (43 ta so'z)

3. (Q – 25 ball) Odil Yoqubovning "Yaxshilik" hikoyasidan keltirilgan ushbu parcha haqida o'z fikringizni 40 – 50 ta so'z orqali ifodalang.

Javob:

Parchada urush davrining mudhish asorati — xonadonga kelgan qora xat (shum xabar) keltirgan cheksiz ruhiy iztirob va dahshat tasvirlangan. Pochtachining xatni to'g'ridan-to'g'ri onaga bera olmay po'ng'illashi, kelinoyining ko'zlaridagi qo'rquv va bolaning qotib qolishi urushning insonlar taqdiriga solgan fojiasini juda ta'sirli va psixologik mahorat bilan ochib beradi. (45 ta so'z)

4. (Q – 25 ball) O'tkir Hoshimovning "Eng og'ir gunoh" hikoyasidan keltirilgan ushbu parcha haqida o'z fikringizni 40 – 50 ta so'z orqali ifodalang.

Javob:

Ushbu parcha urush ortidagi og'ir va ocharchilik yillarining fojiali manzarasini aks ettiradi. Bir chimdingina tolqonning to'kilib ketishi oila uchun ulkan yo'qotish bo'lganidan otaning g'azabi

chiqadi, ona esa o‘zini aybdor his qiladi. Parchadagi non va uvol tushunchalari o‘sha davr odamlarining har bir risq-ro‘zga naqadar zoriqqanligini teran ko‘rsatadi. (45 ta so‘z)

5. (Q – 25 ball) Sharof Boshbekovning “Temir xotin” komediyasidan keltirilgan ushbu parcha haqida o‘z fikringizni 40 – 50 ta so‘z orqali ifodalang.

Javob:

Ushbu muloqotda chuqur falsafiy ma’no hajviy elementlar orqali ifodalangan. Qo‘chqorning elektromagnit to‘lqinlari va qabul qiluvchi apparat haqidagi gaplari ramziy bo‘lib, u insonlar o‘rtasidagi o‘zaro bir-birini tushunish, qalb tuyg‘ularini his qilish ehtiyojini nazarda tutadi. Muallif yuzaki bilimdonlik va oiladagi ma’naviy uzilish muammosini qahramonlar tili bilan yumoristik fosh etadi. (45 ta so‘z)

6. (Q – 25 ball) Asqad Muxtorning “Chinor” romanidan keltirilgan ushbu parcha haqida o‘z fikringizni 40 – 50 ta so‘z orqali ifodalang.

Javob:

Parchada kekxa avlod vakilining tabiat go‘zalligiga, hayotga va ona yerga bo‘lgan cheksiz muhabbati, poetik orzulari ifodalangan. Boboning “Xayrlashuv kitobi” haqidagi o‘ylari inson umrining poyonida borliqning har bir zarrasi qadrini yanada teranroq anglashini ko‘rsatadi. Bu fikrlar o‘quvchida tabiatni asrash va hayotni qadrlash kabi yuksak ma’naviy tuyg‘ularni shakllantiradi. (45 ta so‘z)

7. (Q – 25 ball) Shukur Xolmirzayevning “Ot egasi” hikoyasidan keltirilgan ushbu parcha haqida o‘z fikringizni 40 – 50 ta so‘z orqali ifodalang.

Javob:

Ushbu parchada qahramon Inodning ichki kechinmalari, yolg‘izlik dardi va o‘z qadrdon go‘shasiga bo‘lgan cheksiz bog‘liqligi ifodalangan. Oilasidan ayrilgan qahramon bosh olib ketishni o‘ylasa-da, qalbida qishlog‘i va maktabiga bo‘lgan muhabbat qaytadan tomir otadi. Muallif inson qalbini ona vatanga va sevimli kasbiga bog‘lab turuvchi ko‘rinmas rishtalarni mahorat bilan ko‘rsatgan. (44 ta so‘z)

8. (Q – 25 ball) Shukur Xolmirzayevning “Omon ovchining o‘limi” hikoyasidan keltirilgan ushbu parcha haqida o‘z fikringizni 40 – 50 ta so‘z orqali ifodalang.

Javob:

Parchada qishloqning xarobaga aylanishi ortidan Omon ovchining qalbida kechayotgan chuqur psixologik o‘zgarishlar tasvirlangan. Tabiat farzandi bo‘lgan Omon xarobalar qushi bo‘lmish boyqushlarning mungli uniga singishib, go‘yo o‘zi ham o‘sha borliqning bir qismiga aylanadi. Bu holat uning ichki yolg‘izligi, hayot so‘ngidagi ruhiyatining tushkun manzarasi hamda tunga hamohangligidan dalolat beradi. (45 ta so‘z)

9. (Q – 25 ball) Said Ahmadning “Qochoq” hikoyasidan keltirilgan ushbu parcha haqida o‘z fikringizni 40 – 50 ta so‘z orqali ifodalang.

Javob:

Ushbu hayajonli parchada urushdan qochgan sotqin o‘g‘li sababli vijdon azobida qolgan mard ota — Ikromjonning ruhiy portlashi aks etgan. U o‘zining sharaflari ordenini ko‘ksidan yulib olib,

el-yurt oldida sharmanda bo‘lganidan kuyadi. Otadagi yuksak nomus tuyg‘usi xiyonatkor farzandga nisbatan shafqatsiz g‘azab va nafrat ko‘rinishida namoyon bo‘ladi. (44 ta so‘z)

10. (Q – 25 ball) Nabi Jaloliddinning “Ota” hikoyasidan keltirilgan ushbu parcha haqida o‘z fikringizni 40 – 50 ta so‘z orqali ifodalang.

Javob:

Ushbu parchada o‘zbekona oilaviy qadriyatlar va ota so‘zining, tarbiyasining cheksiz qudrati ko‘rsatilgan. Otaning urishmasdan, tinch yashash haqidagi o‘giti va kelinni himoya qilib o‘g‘liga tanbeh berishi yuksak adolat namunasidir. Kelinning shapaloq yeyishdan ham og‘irroq azob (adoyi tamom bo‘lish) his qilishi qaynotaning ma‘naviy ta‘siri jismoniy jazodan ustunligini isbotlaydi. (45 ta so‘z)

ADABIYOT: 10-SAVOL (Alisher Navoiy asarlari sharhi)

1. (M – 40 ball) Alisher Navoiyning ushbu ruboiysidan olgan xulosalaringizni bugungi kun bilan bog‘lab, hayotiy misollar asosida (60 – 80 ta so‘z) ifodalang.

Javob:

Navoiy ushbu ruboiyda eldan qochib, tog‘- u g‘orlarda, qorlar ichida yashasa-da, dunyo ahlisining soxta podsholigidan or qiluvchi, ya‘ni nafs havoga qul bo‘lmagan erkin inson sharafini ulug‘laydi. Bugungi kunda ham moddiy boylik va mansab ortidan quvmay, o‘zining halol mehnati, ilm-u ma‘rifati bilan chekka bir hududda xizmat qilayotgan fidoyi insonlar aynan shu toifaga kiradi. Haqiqiy erkinlik va sharaf — nafsga qul bo‘lmaslik hamda ma‘naviy mustaqillikni saqlashdir. (68 ta so‘z)

2. (M – 40 ball) Alisher Navoiyning ushbu ruboiysidan olgan xulosalaringizni bugungi kun bilan bog‘lab, hayotiy misollar asosida (60 – 80 ta so‘z) ifodalang.

Javob:

Ruboiyda buyuk shoir saltanat va rahbarlik da‘vo qilgan shaxsga saxiylik hamda va‘daga vafo qilishni bosh shart qilib qo‘yadi. Ma‘naviy yo‘lni tanlagan fadorga esa har qanday sinovda rizolik va sabr lozimligini uqtiradi. Bugungi kunda ham jamiyatda munosib o‘rin topmoqchi bo‘lgan tadbirkor yoki rahbar so‘zining ustidan chiqishi, muhtojlarga saxovat ko‘rsatishi shart. Demak, va‘daga vafo qilish va saxovat ko‘rsatish — ijtimoiy barqarorlikning asosiy poydevoridir. (66 ta so‘z)

3. (M – 40 ball) Alisher Navoiyning ushbu ruboiysidan olgan xulosalaringizni bugungi kun bilan bog‘lab, hayotiy misollar asosida (60 – 80 ta so‘z) ifodalang.

Javob:

Ushbu ruboiyda dunyoning o‘tkinchiligi, unda mutloq shodlik va xushlik yo‘qligi, ozgina quvonch ortida yuzlab noxushliklar tayyor turishi falsafiy ifodalangan. Navoiy insonni hayotning sinovlariga ruhan tayyor turishga undaydi. Hayotiy misol keltirsak, inson katta muvaffaqiyatga yoki boylikka erishgan paytda kutilmaganda sog‘lig‘ini yo‘qotishi yoki og‘ir judolikka uchrashi mumkin. Shuning uchun bugungi kunda ham har qanday baxtli kunda xotirjamlikni yo‘qotmay, ogoh va shukrli bo‘lib yashash lozim. (67 ta so‘z)

4. (M – 40 ball) Alisher Navoiyning ushbu ruboiysidan olgan xulosalaringizni bugungi kun bilan bog‘lab, hayotiy misollar asosida (60 – 80 ta so‘z) ifodalang.

Javob:

Navoiy ushbu ruboiyda g‘urbatda vafot etsa, jasadini ona yurtiga, qadrdonlar va do‘stlar ko‘chasiga ko‘mishlarini vasiyat qilib, yuksak vatanparvarlik va sog‘inch tuyg‘usini ifodalaydi. Bugungi kunda ham xorijda yashayotgan va ishlayotgan vatandoshlarimizning eng katta orzusi ona tuproqqa qaytish va unga xizmat qilishdir. Bu ruboiy bizga vatan qadrini, o‘z yurti tuprog‘ining har bir zarra muqaddasligini anglatadi. Inson qayerda bo‘lmasin, o‘z ildizlariga, kindik qoni to‘kilgan zaminga sodiq qolishi lozim. (69 ta so‘z)

5. (M – 40 ball) Alisher Navoiyning ushbu ruboiysidan olgan xulosalaringizni bugungi kun bilan bog‘lab, hayotiy misollar asosida (60 – 80 ta so‘z) ifodalang.

Javob:

Navoiy ushbu ruboiyda johillik va hasad illatini qattiq qoralaydi. Hasadgo‘y odam o‘zgalarning muvaffaqiyatini, ko‘zlaridagi nurni ko‘ra olmay, zulm tig‘ini tortadi-yu, oqibatda hammaning, jumladan o‘zining ham ko‘zini ko‘r qiladi, ya‘ni hayotini barbod etadi. Bugungi hayotimizda ham kimgadir hasad qilib, uning ishiga to‘sqinlik qiluvchi kimsalar oxir-oqibat o‘zlari tanazzulga uchraydilar. Xulosa shuki, hasad — inson qalbini kuydiruvchi va hammani barobar halokatga yetaklovchi eng mudhish ma‘naviy qusurdir. (67 ta so‘z)

6. (M – 40 ball) Alisher Navoiyning ushbu ruboiysidan olgan xulosalaringizni bugungi kun bilan bog‘lab, hayotiy misollar asosida (60 – 80 ta so‘z) ifodalang.

Javob:

Ushbu ruboiyda ota-onaga xizmat qilish va hurmat ko‘rsatish — farzand uchun baxt-saodat keltiruvchi oliy fazilat ekanligi ta‘kidlangan. Kimki otasiga qanday rioyat qilsa, uning farzandidan ham xuddi shu oqibat qaytadi. Bugungi kunda ham ota-onasini e‘zozlab, duo olgan insonlarning ishi doim yurishadi, farzandlari ham ularga munosib hurmat ko‘rsatadi. Bu hayotiy qonuniyat bo‘lib, ota-onaga bo‘lgan munosabat oilaviy baxtning poydevori va kelajak avlod uchun eng go‘zal tarbiya maktabidir. (68 ta so‘z)

7. (M – 40 ball) Alisher Navoiyning ushbu ruboiysidan olgan xulosalaringizni bugungi kun bilan bog‘lab, hayotiy misollar asosida (60 – 80 ta so‘z) ifodalang.

Javob:

Navoiy ushbu hikmatli ruboiyda egrilik va nohaqlik yo‘lini tanlagan kimsalarning topgan foydasi-yu sarmoyasi, hatto soyasi ham o‘zi kabi egri va o‘tkinchi bo‘lishini aytadi. To‘g‘rilik bo‘lmagan joyda hech qachon baraka va shifo bo‘lmaydi. Bugungi kunda ham firibgarlik, korrupsiya yoki nohaqlik bilan boylik orttirganlarning topgani buyurmaydi, tezda inqirozga uchraydi. Xulosa shuki, halollik va to‘g‘rilik — inson hayoti, biznesi va jamiyat rivojining eng mutloq, muqaddas va o‘zgarmas qonunidir. (67 ta so‘z)

8. (M – 40 ball) Alisher Navoiyning ushbu qit‘asidan olgan xulosalaringizni bugungi kun bilan bog‘lab, hayotiy misollar asosida (60 – 80 ta so‘z) ifodalang.

Javob:

Navoiy ushbu qit'ada ma'no ahlisining (olim, shoir va fozillarning) ilmdagi kamtarligini va ma'naviy "gadoliq'ini" faqat tashqi ko'rinishi bilan maqtanuvchi badavlat podsholardan ustun qo'yadi. Haqiqiy boylik — qalb va ilm boyligidir. Bugungi kunda ham mol-dunyoga berilmasdan, ilm-fan yoki ijod ortidan tinimsiz mehnat qilib, jamiyat ma'naviyatini yuksaltirayotgan olimlarimiz dunyoning soxta dabdabalaridan balandroq turadi. Ma'naviy yuksaklik har qanday moddiy boylik va vaqtinchalik mansabdan ustundir. (66 ta so'z)

9. (M – 40 ball) Alisher Navoiyning ushbu qit'asidan olgan xulosalaringizni bugungi kun bilan bog'lab, hayotiy misollar asosida (60 – 80 ta so'z) ifodalang.

Javob:

Ushbu qit'ada Navoiy oltin va kumushga (mol-dunyoga) haddan tashqari ruju qo'ymaslikni vasiyat qiladi. Chunki boylikka bo'lgan cheksiz hirs xuddi temirni zanglatgandek, inson qalbini qoraytiradi va uni ma'naviy tubanlikka yetaklaydi. Bugungi kunda ham faqat pul topish maqsadida yaqinlaridan, olijanob insoniy fazilatlardan voz kechayotgan kimsalar qalbi zanglagan kishilardir. Shuning uchun moddiy boylikka faqat ehtiyoj sifatida qarab, ko'ngil tozaligi, imon va ma'naviy qadriyatlarni har narsadan baland tutish lozim. (68 ta so'z)

10. (M – 40 ball) Alisher Navoiyning ushbu qit'asidan olgan xulosalaringizni bugungi kun bilan bog'lab, hayotiy misollar asosida (60 – 80 ta so'z) ifodalang.

Javob:

Qit'ada Navoiy haqiqiy hunar va ma'naviyat ahlisining olijanob xislatini bayon etgan: ular elning faqat yaxshi fazilatlarini oshkor qiladi va o'zgalarning ayb-u kamchiliklarini berkitadi. Bugungi jamiyatimizda ham tarbiyali, madaniyatli insonlar birovlarining g'iybatini qilmaydi, aksincha, xatolarini yashirib, ularga to'g'ri yo'l ko'rsatadi. Xulosa shuki, o'zgalarning aybini qidirmaslik, aksincha elning yaxshiligini ko'ra bilish va yomonlikni yopish — haqiqiy komil insonlik hamda yuksak ijtimoiy madaniyat belgisidir. (67 ta so'z)